

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Geographica 13(2019)

ISSN 2084-5456

DOI 10.24917/20845456.13.7

Witold Warcholik

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Polska

Szlaki questingowe w obszarach miejskich na przykładzie Krakowa

Streszczenie

Questing uprawiany jest na świecie od połowy lat 90. XX wieku, na terenie Polski jego przykłady liczone są w setkach, a równocześnie w literaturze z zakresu turystyki pojawia się jako nowa, nowatorska, innowacyjna forma zwiedzania, edukacji regionalnej, wypoczynku, tworzenia produktu turystycznego.

W artykule przedstawiono charakterystykę oferty krakowskich szlaków questingowych jako form zwiedzania miasta. Dodatkowo przeprowadzono próbę oceny ich atrakcyjności na podstawie zebranych opinii uczestników questu przygotowanego i udostępnionego przez autora niniejszego opracowania.

Skromna reprezentacja ogólnodostępnych questów na terenie tak dużego ośrodka miejskiego i turystycznego, jakim jest Kraków, nie wpisuje się trendy światowe w zakresie liczebności i tempa tyczenia tego typu szlaków. W przypadku Krakowa nie potwierdziły się założenia metodyczne, iż głównym celem ich tworzenia jest zwrócenie uwagi na mniej popularne wśród turystów elementy dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Krakowskie questy są raczej uzupełnieniem lub powieleniem istniejących znakowanych lub nieznakowanych tras, wykorzystywanych np. przez kwalifikowanych przewodników. Ulotki dostępne są prawie wyłącznie poprzez Internet, promocja metody jest ograniczona, przy znikomym zainteresowaniu ze strony podmiotów turystycznych i instytucji kultury. Badana ankietowo grupa była kolejną, której większość przedstawicieli po raz pierwszy spotkała się z tą formą turystyki. W opiniach podkreślono bezobsługowość, bezpłatność oraz walory edukacyjne i aktywizację uczestnika w czasie zwiedzania.

Quest trails in urban areas – Cracow case study

Abstract

Questing, introduced in mid-90s is considered a relatively novel, innovative form of recreation, sightseeing, creating tourist product and regional education.

This paper discusses Cracow's offer of questing trails as an effective form of city sightseeing and attempts to assess the attractiveness of questing based on the perceptions of participants in a quest project created and shared by the author.

A relatively modest offer of freely accessible quests in Cracow, a large urban area and major tourist centre, does not follow current trends in terms of trail numbers or rates of delineating new questing trails. The assumption that new questing trails are created mainly to promote

less known elements of the city's natural and cultural heritage could not be confirmed. The respondents shared the opinion that this form of tourism remains largely unknown in Poland, information leaflets on quests are available mostly only on the Internet, while both the promotion of the method and the interest from tourism organizations or culture institutions are very limited. The participants who completed the test questing trail emphasized its educational values, active engagement of the tourist during the activity/sightseeing as well as the lack of admission fees or need for additional service staff.

Słowa kluczowe: Kraków, questing, szlak questingowy, turystyka kulturowa, uczestnicy questów

Key words: Cracow, questing, quest trail, cultural tourism, participants of a questing

Otrzymano: 12.11.2018

Received: 12.11.2018

Zaakceptowano: 05.05.2019

Accepted: 05.05.2019

Sugerowana cytacja / Suggested citation:

Warcholik W. (2018). Szlaki questingowe w obszarach miejskich na przykładzie Krakowa. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 13, 97–110, doi: 10.24917/20845456.13.7

Wstęp

Gry i zabawy terenowe wpisują się w program poznawczy miasta, proponowane zarówno turystom i odwiedzającym, jak i mieszkańcom. Goście, wtapiając się w zbiorowość miejską, stają się jej konstytutywnym elementem (Sagan, 2011), z kolei mieszkańcy coraz częściej zachowują się jak turyści (Judd, 2003). Questing stanowi połączenie metod zwiedzania, edukacji regionalnej, aktywnego wypoczynku oraz promocji dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Jest jedną z najbardziej aktywnych form zwiedzania miasta (Mikos von Rohrscheidt, 2011). Turysta staje się czynnym uczestnikiem wyreżyserowanej przez organizatorów przygody, rozwiązuje jednak zadania na bazie swoich pomysłów, według własnych wariantów tras, jest odkrywcą tajemnic związanych z konkretnymi lokalizacjami (Warcholik, 2014; Warcholik, Leja, 2012).

Celem artykułu jest charakterystyka oferty krakowskich szlaków questingowych jako form zwiedzania przestrzeni miejskiej oraz próba oceny ich atrakcyjności na bazie opinii uczestników wybranego questu.

Przedstawiono aktualny obraz funkcjonowania szlaków questingowych w Krakowie na tle teoretycznych założeń tej metody oraz pilotażowe wyniki badań ankietowych 200 uczestników questu „Z Bronowic Małych do Mydlnik”, którego twórcą i opiekunem jest autor niniejszego opracowania.

Questing – ujęcie teoretyczne

Metoda questingu polega na tworzeniu nieoznakowanych szlaków, którymi można przemieszczać się, kierując się informacjami zawartymi w wierszowanych wskazówkach (Pietrzak-Zawadka, Zawadka, 2015). Quest (ang. poszukiwanie, śledztwo)

nie nosi znamion rywalizacji jego uczestników. Przejście trasy potwierdzone jest pieczętką, którą należy odnaleźć według podanych wskazówek, przybijaną na ulotce. Uczestnicy pobierają wspomnianą ulotkę ze strony internetowej lub już w terenie i wyruszają na trasę w dogodnym dla siebie terminie i tempie. Istotne że ulotka może być dostępna w obiektach typu restauracje, sklepy, kasy biletowe, stacje benzynowe itp., a nie tylko w punktach informacji turystycznej czynnych od poniedziałku do piątku, w godzinach pracy większości turystów i odwiedzających. Z omawianej metody korzystać mogą turyści indywidualni, turyści uprawiający turystykę rodzinną, pieszą, rowerową, poniekąd też przygodową, dzieci i młodzież szkolna (Pawłowska, 2014).

Questing jako forma turystyki oraz narzędzie edukacji regionalnej został wykorzystany po raz pierwszy w Stanach Zjednoczonych w połowie lat 90. XX wieku, gdy z inicjatywy organizacji pozarządowej Vital Communities oraz Antioch New England Institute (ANEI) wdrożono program „Valley Quest”, m.in. utworzono 160 tras zwiedzania w 50 miastach położonych w dolinie rzeki Connecticut (Wilczyński, 2011; Pawłowska, 2014). Pierwsze syntetyczne ujęcie tematyki tej formy spędzania czasu wolnego pojawiło się w pracy Delii Clark i Stevena Glazera *Questing: A Guide to Creating Community Treasure Hunts* (Clark, Glazer, 2004).

W Polsce tego typu nieoznakowane trasy pojawiły się na szerszą skalę od 2011 roku, kiedy zrealizowano produkt turystyczny „Bałtów polską stolicą questingu” na terenie województwa świętokrzyskiego. Pierwsze polskojęzyczne monografie dotyczące tej tematyki to m.in. *Ekoturystyka i odkrywanie dziedzictwa. Zbiór dobrych praktyk* (Zaręba, 2008) oraz *Kultura i turystyka. Wspólna droga* (Włodarczyk, Krakowiak, Latosińska, 2011). Właściwości questingu, jako połączenia metody zwiedzania, edukacji regionalnej, aktywnego wypoczynku oraz promocji dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, opisali G. Droba i S. Przepióra (2014), K. Florys i B. Kazior (2011), G. Gołoś (2013), M. Jalinik (2013), T. Jędrysiak i A. Szczepanowski (2012), B. Kazior (2008, 2010), J. Kuba i Z. Tyczyński (2016), D. Mączka i A. Kozak (2017), A. Pawłowska (2014), J. Pietrzak-Zawadka i J. Zawadka (2015), B. Przysiężna, B. Rodziewicz i E. Kochańczyk (2014) oraz A. Smalec (2015). Szerzej, w kontekście nowych trendów w promocji miejsc i aktywizacji społeczności lokalnych, omawiana metoda została przedstawiona w opracowaniu *Questing jako forma aktywizacji społeczności lokalnych*, pod redakcją E. Lenart i B. Wilczyńskiego (2016). Pilotażowe statystyki i przestrzenne rozmieszczenie szlaków questingowych w Polsce zawiera praca E. Lenart (2016). Niestety tylko nieliczne opracowania (Gołoś, 2013; Przysiężna, Rodziewicz, Kochańczyk, 2014) zawierają zestawienia opinii uczestników w kontekście potencjalnej atrakcyjności tej formy spędzania czasu wolnego lub prezentujące frekwencję na takich szlakach w Polsce. Przykładowo, przeprowadzone badania w USA pokazują, że przez jeden quest przechodzi rocznie 15 tys. osób (Jalinik 2013).

Metodyka badań

Przeprowadzono analizę krakowskich szlaków questingowych w oparciu o pozyskane ulotki w wersji analogowej (ulotki oryginalne, wydruki PDF), których treść zweryfikowano poprzez obserwację w terenie. Weryfikacji poddano wszystkie (17) krakowskie zagadkowe szlaki (tab. 1), które, w nawiązaniu do ważnej zalety

ogólnodostępności tej metody, są najwyżej pozycjonowane w obrębie haseł „quest/questing Kraków” (stan na listopad 2018). Analizie poddano wyłącznie trasy niewymagające wykorzystania urządzeń i aplikacji na urządzenia typu smartphone w trakcie rozwiązywania zadań. Takie, które są ogólnodostępne dla każdego kto jest w stanie pobrać cyfrową ulotkę questu w formie PDF z zasobów internetowych lub jej analogową wersję z miejsc wskazanych przez autorów/opiekunów tras.

Ważną kwestią, z punktu widzenia strategii rozwoju questingu w Polsce jest odpowiedź na pytanie, kto faktycznie korzysta z takich szlaków i jakie są jego opinie na temat tej formy spędzania czasu wolnego. Poniżej przedstawiono wyniki badań sondażowych oceniających jeden z takich produktów – quest „Z Bronowic Małych do Mydlnik” (autor – W. Warcholik).

W przeprowadzonych badaniach zastosowano technikę ankiety. Kwestionariusz składał się z 16 pytań dotyczących metody oraz 11 dotyczących oceny satysfakcji z pokonania trasy „Z Bronowic Małych do Mydlnik” oraz metryczki. Kwestionariusz, po ukończeniu trasy wspomnianego questu w 2017 lub 2018 roku, wypełniło pilotażowo 200 studentów uczelni krakowskich z kierunków „turystyka i rekreacja”, „geografia” oraz „gospodarka przestrzenna”, w wieku 19–30 lat, z wykształceniem średnim. Z metryczki uczestnika wynika także że 73% stanowiły kobiety, w tym 27% osób z miast powyżej 500 tysięcy mieszkańców, w tym 26% z Krakowa, 47% pochodziło ze wsi, a pozostali z miast do 50 tysięcy mieszkańców (17%) oraz od 50 do 500 tysięcy (9%).

Taki dobór grupy badawczej wynikał z faktu iż zauważalnym problemem tradycyjnego zwiedzania miasta jest brak zainteresowania ze strony uczestniczących w nim ludzi młodych. Gry i zabawy realizowane w terenie istotnie podnoszą poziom umiejętności uczniów i studentów w zakresie geoinformacji (Warcholik, 2008). Mogą odgrywać istotną rolę właśnie w turystyce edukacyjnej, łącząc umiejętności praktyczne z wiedzą teoretyczną młodzieży.

Wyniki – wykorzystanie questingu w Krakowie

Jednym z głównych celów tworzenia szlaków questingowych jest zwrócenie uwagi na mniej popularne wśród turystów elementy dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego (Przysiężna, Rodzewicz, Kochańczyk, 2014). W tworzeniu atrakcyjnego szlaku wykorzystywane są nie tylko miejsca i obiekty cenne przyrodniczo, krajobrazowo czy kulturowo, ale też obiekty infrastruktury publicznej, np. poczty, sklepy czy restauracje, ułatwiające zwiedzającym orientację w terenie. Ważne jest bowiem odkrycie niezwykłego charakteru przestrzeni, poprzez zwrócenie uwagi na z pozoru „zwyczajne” miejsca i dostrzeżenie w nich wyjątkowości, wartości i atrakcyjności. W Polsce szlaki questingowe przeważają w „mniejszych miejscowościach oraz na wsiach w gminach wiejskich oraz miejsko-wiejskich”, z pozoru nieatrakcyjnych turystycznie, dając im szansę na wzbudzenie zainteresowania i przyciągnięcie do siebie turystów (Pawłowska, 2014).

Z kolei rozwój turystyki miejskiej najczęściej odbywa się w ramach strefy zaplanowanej dla turystyki. Tworzy się w ten sposób dzielnica odizolowana materialnie i symbolicznie od innych części miasta, nazywana w literaturze dzielnicą aktywności turystycznej. W przypadku Krakowa jest to Dzielnica I z osiedlami i zwyczajowymi

jednostkami urbanistycznymi, takimi jak m.in. Stare Miasto, Wawel, Kazimierz, Stradom, Kleparz czy Piasek. Skutkuje to sytuacją, w której wiele obiektów poza strefą aktywną turystycznie pozostaje zapomnianych. Ich potencjał przyrodniczy, architektoniczny, historyczny czy też kulturowy nie zostaje wykorzystany.

Questing może stanowić w Krakowie skuteczne narzędzie niwelacji wymienionych ograniczeń. Teoretycznie stwarza możliwość skierowania uwagi turystów i ich mieszkańców na mniej znane, a cenne historycznie i kulturowo obiekty i miejsca zabytkowe, położone poza skoncentrowanym ruchem turystycznym. Niestety w tym kontekście z 17 analizowanych krakowskich questów aż 9 zrealizowano w Dzielnicy I (tab. 1), pozostałe reprezentują Dzielnicę XIII Podgórze (4 interaktywne spacer-y edukacyjne przygotowane przez MHK) oraz po jednym przykładzie: XVIII Nowa Huta (1), VI (Bronowice i Mydlniki), VII (Las Wolski) i XI (Piaski Wielkie).

Szlaki questingowe na terenie Polski w zdecydowanej większości są piesze, a trasy zróżnicowane, zarówno krótkie, których przejście zajmuje ok. 25–30 minut, jak i będące dłuższymi spacerami trwającymi do 3 godzin. W przypadku Krakowa w zdecydowanej większości ulotek nie pojawiają się informacje czy trasa jest możliwa do pokonania na rowerze, choć tylko w pojedynczych odcinkach może nastręczyć to trudności. Sugerowany przez autorów ulotek, średni czas pokonania krakowskich szlaków pieszo to 80 minut (tab. 1). Przy stosowanym w literaturze wydzieleniu takich tras według stopnia trudności [krótkie (20–45 min), optymalne (30–45 min), długie (1 h +)] aż osiem z nich zalicza się do długich i tylko trzy do krótkich. Wynika to z bardzo rozbudowanej narracji zawartej w ulotkach. Objętość tekstu „krakowskiej” ulotki liczona w arkuszach wydawniczych bez ilustracji (1 arkusz = 40 000 znaków typograficznych) to średnio aż 0,3 arkusza wydawniczego (tab. 1). Treść zawarta w ulotkach jest wierszowana, nie dotyczy to tylko questu kryminalnego i spacerów edukacyjnych na terenie krakowskiego getta. Autorzy krakowskich tras nie zdecydowali się na obcojęzyczne wersje ulotek, tylko quest „Święci od Świętego” posiada wersję anglojęzyczną oraz wariant w formie aplikacji mobilnej.

W publikacjach dotyczących omawianej metody podkreśla się że questy są niezależne od instytucji i umożliwiają poznawanie danego miejsca przez cały rok, 24 godziny na dobę. Tylko w jednym krakowskim przykładzie sugeruje się pokonanie trasy w godzinach pracy ważnego dla scenariusza obiektu bibliotecznego (tab. 1). Pozostałe sugestie autorów wynikają z tematyki i klimatu scenariusza, jak w przypadku nocnego, dotyczącego zbrodni w Krakowie oraz widoczności obiektów na trasie i bezpieczeństwa uczestnika (3 szlaki).

Wąską grupę tras questingowych na świecie wydziela się jako przeznaczone dla dzieci i młodzieży. Wśród krakowskich przykładów tylko trzy interaktywne spacer-y edukacyjne, opracowane przez MHK, ze względu na tematykę związaną z terenem krakowskiego getta, zostały oznaczone symbolem 16+.

Udział w grach i zabawach geoinformacyjnych takich jak gra miejska, geocaching, Degree Confluence Project, ShutterSpot, Geocaching, Letterboxing, GeoGolf i GeoVexilla może, ale nie musi, wiązać się z wyposażeniem uczestników w moduł GPS i aparat fotograficzny oraz umożliwieniem im dostępu do sieci Internet (War-cholik, 2008). Tylko w jednym analizowanym krakowskim questie do zrealizowania pełnej fabuły potrzebne jest urządzenie z aplikacją do odczytywania treści z QR kodów.

Tabela 1. Krakowskie szlaki questingowe (listopad 2018)

Tytuł	Wierszowany	Sugerowana pora dnia/roku	Sugerowany wiek	Wersja obcojęzyczna	Wersja aplikacja	Objętość tekstu w ark.	lokalizacja	Dzielnica	Czas przejścia (minuty)
W górę i w dół	+	nie	-	-	-	0,3	Las Wolski	VII	120
Piaszczan Dzieje	+	nie	-	-	-	0,1	Piaski Wielkie	XI	40
Spacer po Krakowie śladami spółdzielczości	+	zmrok	-	-	-	0,2	W obrębie Plant	I	90
Znajdź szczęście na Kazimierzu	+	12.00-24.00	-	-	-	0,3	Kazimierz	I	45
Odkryj tajemnice Krakowa	+	nie	-	-	-	0,3	Bulwary -Rynek	I	45
Zbrodnia w Krakowie	-	XI - III Do20.00	c)	-	-	0,3	Kazimierz	I	50
Z Bronowic Małych do Mydlnik	+	do zmroku	-	-	-	0,3	Bronowice Mydlniki	VI	180
Spacer po Krakowie. Q.Politechniczny.	+	a)	-	-	-	0,3	Bulwary-Politechnika	I	120
Czuwaj 1939–1945	+	nie	-	-	-	0,2	Powisłe. -Sławkowska	I	90
Śladem Ziuka po Krakowie – do niepodległości!	+	nie	-	-	-	0,2	Wawel - Oleandry	I	90
Zielona Nowa Huta	+	nie	-	-	-	0,1	Nowa Huta	XVIII	60
Ulica Dwóch Mikołajów	+	zmrok	-	-	-	0,2	Ulica M. Kopernika	I	90
Święci od Świętego	+	nie	-	+	+	0,2	Rynek-Wawel	I	105
Dzieciństwo wśród murów	-	nie	16+	-	-	0,6	Podgórze	XIII	60
Z okien apteki	-	nie	16+	-	-	0,8	Podgórze	XIII	60
Oczami lekarza	-	nie	-	-	-	0,8	Podgórze	XIII	60
Śladami nastolatki	-	nie	16+	-	-	0,6	Podgórze	XIII	45

a) „...najlepiej w godzinach otwarcia biblioteki PK”;

b) interaktywne spacerki edukacyjne.

c) Organizator ostrzega że quest wymaga poruszania się po zmroku i nie jest przeznaczony dla osób chorych na epilepsję oraz choroby układu krążenia.

W literaturze przedmiotu coraz częściej podkreśla się że questing może być traktowany jako samodzielny produkt, który nie wymaga nadzorowania czy też kontroli ze strony organizatorów, opracowane scenariusze wystarczy opublikować i zachęcić do samodzielnego zwiedzania przez zainteresowane osoby (Smalec, 2015). Trudno o bardziej błędne rozumienie tej metody zwiedzania, edukacji, aktywnego wypoczynku, promocji dziedzictwa. Dokumentowane jest zwykle tzw. „martwymi questami”, czyli szlakami gdzie brak zdefiniowanego opiekuna lub opiekun nie aktualizuje treści zagadek, wskazówek kierunkowych w tekście ulotki. Generuje to potencjalne kłopoty z przejściem trasy i trafieniem do celu końcowego, a pieczętka w „skarbie” jest melodią przeszłości. Liczne przykłady takich szlaków na mapie Polski są zwykle wynikiem „dobrze finansowanego i zakończonego projektu”. Skutecznie zniechęcają turystów do tej wciąż rozwijającej się formy zwiedzania, zwłaszcza grupę osób rozwiązujących zagadki po raz pierwszy. Bezobsługowość questów nie zwalnia ich opiekunów z potrzeby aktualizacji i sprawdzania szlaku, sprawdzania zawartości skrzynki, w której ukryty jest skarb oraz zweryfikowania czy znajduje się w niej pieczętka wraz z poduszką i tuszem, notatnik, ołówki.

W przypadku questów krakowskich problem ten został zminimalizowany poprzez fakt iż wszystkie 17 przykładów ma jasno zdefiniowanych opiekunów, z podaniem w ulotkach przynajmniej jednej formy kontaktu (telefon, e-mail, strona www) (tab. 2). Osiem tras znajduje się pod opieką fundacji, w pozostałych opiekunami są: muzeum (4), biblioteka, zespół parków krajobrazowych, szkoła, spółdzielnia i podmiot prywatny. Formuła questingu stwarza okazję by zdobyć nowe wiadomości, zweryfikować nabyte, również po ukończeniu trasy. Także z tego punktu widzenia ważna jest możliwość kontaktu z opiekunem poprzez e-mail lub telefonicznie.

Do elementów pozwalających na dotarcie do skarbu, a równocześnie potęgujących wysiłek intelektualny i fizyczny, autorzy najczęściej zaliczają zadania tekstowe prowadzące do hasła końcowego, krzyżówki, rebusy, mapy, zadania matematyczne, zagadki logiczne i łamigłówki, łączenie kropek, ilustracje, zdjęcia. Niestety, na tle tego typu narzędzi w bogatej ofercie gier i zabaw miejskich oraz umiejętności animacyjnych przewodników krakowskich, w questach reprezentowane są bardzo skromnie (tab. 2). Wszystkie omawiane szlaki finalizowane są hasłem końcowym i aż 11 z nich możliwością przybicia pieczęci. Inną formą, w czterech przypadkach (trasy MHK), jest kod liczbowy umożliwiający połączenie się ze stroną internetową z materiałami uzupełniającymi problematykę poruszaną na trasie. Połowa ulotek krakowskich szlaków posiada zdjęcia lub ilustracje odwiedzanych obiektów lub pomocniczą mapę. Najskromniej reprezentowane są rebusy (3) i QR kody (1).

Rzadko niestety wykorzystywany jest potencjał logbooka/księgi skarbu w skrzynce/skarbie. Analogowy notatnik pozwala nie tylko na uzyskiwanie opinii o queście, ale także opiekunowie osobom, które na adres e-mail wskazany w skrzynce na końcu trasy, prześlą chęć otrzymywania materiałów informacyjnych, przesyłają informacje. Przykładowo o kolejnych szlakach, terenie przez które przebiegała trasa, konkursach, wydarzeniach kulturalnych itp. Oczywiście taką funkcję może pełnić kontakt e-mailowy w ulotce.

Ciekawą formę kontaktu bezpośredniego z opiekunem questu zaproponowali pracownicy Biblioteki Politechniki Krakowskiej. Zwieńczeniem szlaku jest otrzymanie pieczętki w budynku Biblioteki PK (trasę należy pokonywać w godzinach jej otwarcia).

Po analizie ulotek i ich weryfikacji w terenie, stwierdzono także, że autorzy i opiekunowie questów krakowskich powinni zwrócić szczególną uwagę na podstawowe wady (pojawiające się powszechnie w polskich szlakach):

- zbyt mała wielkość liter w tekście oraz przede wszystkim cyfr i okienek prowadzących uczestnika do rozwiązania hasła końcowego uniemożliwia zabawę nie tylko seniorom. W przypadku wersji drukowanych z Internetu jest to szczególnie istotne,

- użyty w ulotkach rodzaj papieru, podkreślający jakość zdjęć i ilustracji, równocześnie praktycznie uniemożliwia wpisywanie odpowiedzi przykładowo ołówkiem lub w deszczu,

- oprócz jasno zdefiniowanej lokalizacji startu, uczestnik powinien wiedzieć gdzie orientacyjnie kończy się quest, taka informacja w ulotce pozwoli mu zaplanować powrót, przykładowo środkami komunikacji miejskiej do zaparkowanego na starcie samochodu, itp.

- brak ulotek w wersji analogowej w rejonie startu, na szlaku i w rejonie „skarbu” i ograniczenie się wyłącznie do wersji PDF w Internecie nie wpływa na poszerzenie kręgu osób zainteresowanych rozwiązywaniem zagadek.

- ulotka drukowana ze strony www przez większość użytkowników drukarek ma format A4 i często bez druku dwustronnego. Bez dodatkowych wskazówek bardzo trudno zorientować się o kolejności zagadek, jednoznacznej tylko w wielokolumnowej wersji analogowej ulotki.

Tabela 2. Elementy ulotek krakowskich szlaków questingowych (XI 2018)

Tytuł	Opiekun	kontakt	Ulotki PDF	Krzyżów	hasło	mapa	zdjęcia	ilustracje	pleczeń	rebus	QR code	www
W górę i w dół	Zespół Parków K. Woj. Młp.	1)2)3)	questing.pl	-	+	-	-	+	+	+	-	-
Piaszczan Dzieje	PS nr 33 w Krakowie	4)	questing.pl	+	+	+	-	+	+	-	-	-
Spacer śladami spółdzielczości	Związek L. Spółdzielni Pracy	2)3)	questing.pl bestquest.pl	-	+	+	+	-	+	-	-	-
Znajdź szczęście na Kazimierzu	Fundacja Questingu	2)	questing.pl	-	+	-	-	-	+	-	-	-
Odkryj tajemnice Krakowa	Fundacja Questingu	2)	questing.pl	-	+	-	-	-	+	+	+	-
Zbrodnia w Krakowie	Fundacja Questingu	2)	questing.pl	-	+	-	-	-	-	-	-	-
Z Bronowic do Mydlnik	GeoAsysta	2)3)	questing.pl geoasysta.pl	+	+	-	-	+	+	+	-	-

Spacer po Krakowie.	Biblioteka PK	2)3)	questing.pl bestquest.pl	-	+	-	+	-	+	-	-	-
Czuwaj 1939-1945	Fundacja Mapa Pasji	1)2)	questy.com.pl	-	+	+	-	+	+	-	-	-
Śladem Ziuka po Krakowie	Fundacja Mapa Pasji	1)2)	questy.com.pl	-	+	+	-	+	+	-	-	-
Zielona Nowa Huta	Fundacja Fundusz Partnerstwa	1)3)	bestquest.pl	-	+	-	+	+	-	-	-	-
Ulica Dwóch Mikołajów	Fundacja MiLA	1)2)3)	bestquest.pl	-	+	+	+	+	+	-	-	-
Święci od Świętego	Fundacja MiLA	j.w.	bestquest.pl	-	+	-	+	+	+	-	-	-
Dzieciństwo wśród murów	MHK	3)	questing.pl mhk.pl	-	+	+	+	-	-	-	-	+
Z okien apteki	MHK	3)	questing.pl mhk.pl	-	+	+	+	-	-	-	-	+
Oczami lekarza	MHK	3)	questing.pl mhk.pl	-	+	+	+	-	-	-	-	+
Śladami nastolatki	MHK	3)	questing.pl mhk.pl	-	+	+	+	+	-	-	-	+

1) telefoniczny, 2) e-mail, 3) www, 4) dostępny tylko adres placówki.

Questing jest metodą w której od autora ulotki zależy czy „będzie wiało nudą”. W przypadku miast takich jak Kraków równie istotny jest jednak potencjał miejsca. Ze względu na bogactwo elementów środowiska geograficznego Krakowa, w omawianych trasach na jego terenie znajduje się kompletna lista obiektów, wymienianych w literaturze jako „najczęściej wykorzystywane w opracowaniu ulotek” (Floreys, Kazior, 2011; Mączka, Kozak, 2017):

- najważniejsze budynki użyteczności publicznej, obiekty kultury (muzea, galerie, biblioteki),
- najważniejsze budynki prywatne,
- elementy geologii, geomorfologii i hydrologii terenu,
- obiekty związane z lokalną kulturą i historią, rocznicami wydarzeń historycznych, wydarzeniami okolicznościowymi, zabytki,
- tereny publiczne – lasy, parki miejskie, parki krajobrazowe,
- charakterystyczne obiekty przyrodnicze – pomniki przyrody,
- ulubione miejsca lokalnej społeczności,
- elementy kultury duchowej, tradycji, obyczajów, legend,
- osoby związane z miejscem w przeszłości lub zamieszkujące je obecnie.

W przypadku klasyfikacji questów zaproponowanej przez A. Pawłowską (2014) (na podstawie Clark, Glazer, 2004), różnorodność proponowanej tematyki w krakowskich szlakach bardziej wynika z potencjału miasta, niż inwencji osób projektujących trasy.

Obecne są więc:

- przykłady oparte o miejsca: meandry, wyjątkowe cele, wyjątkowe szlaki,
- przykłady oparte o historię: kulturowe, przyrodnicze, lokalni bohaterowie.

Nie pojawiają się natomiast:

- przykłady oparte o miejsca: środki transportu,
- przykłady oparte o historię: sezonowe, z misją.

Dobrze przygotowany quest powinien (Jędrysiak, Szczepanowski, 2012): stanowić dobrą formę zabawy, być rozwiązywalny, prowadzić przez atrakcyjny obszar, nigdy się nie nudzić, mieć intrygująco napisane wskazówki, opowiadać ciekawą historię, oddawać zaangażowanie twórców. Jego przejście może stanowić wyzwanie, jego powtórne przejście powinno pozwalać na odkrycie czegoś nowego i mieć dobrze ukryty „skarb”.

Wymienione wytyczne nie są niestety łatwe do ilościowej oceny na bazie bardzo subiektywnych odpowiedzi uczestników w trakcie lub po zakończeniu szlaku questingowego.

Wnioski – quest w opinii uczestnika

Z przeprowadzonych ankiet wynika że zdecydowana większość uczestników questu „Z Bronowic Małych do Mydlnik” spotkała się z tą formą spędzania czasu wolnego po raz pierwszy. Zdecydowanie większą aktywność respondenci przejawiają w zakresie innych form zabaw opartych na poszukiwaniu obiektów, takich jak gra miejska (46% uczestniczyło) i podchody (40%). Obecność respondentów tylko na jednym szlaku uniemożliwia efektywną ocenę ich opinii, preferencji, dlatego dane zawarte w tabeli 4 należy traktować jako wstępne, wymagające rozszerzenia grupy badawczej. Nie można też, na podstawie tak wąskiej grupy wiekowej/wykształcenia/statusu zawodowego, rozstrzygająco wnioskować o małym zainteresowaniu, czy też małej rozpoznawalności tej metody wśród Polaków.

Tabela 3. Odpowiedzi na wybrane pytania z badania ankietowego po ukończeniu questu „Z Bronowic Małych do Mydlnik”

Pytanie	Liczba zaznaczeń			
	Pierwszy raz	2–10	11 i więcej	
Ile razy brała Pani/brał Pan udział w questingu?	194	6	0	
Czy brała Pani/Pan wcześniej udział w formach aktywnego zwiedzania?	nie 68	geocaching 9	podchody 80	gry m. 92
Pana/Pani zdaniem questing jest dobrym narzędziem poznania	dzielnicy 166	gminy 125	kraju 48	nie wiem 4
Pana/Pani zdaniem questing jest dobrym narzędziem promocji	dzielnicy 150	gminy 138	kraju 53	nie wiem 3
Questing poleci Pan/Pani osobom w wieku	Do 17 lat 93	18–55 lat 164	55+ 42	nie wiem 2

Czy chce Pan/Pani w przyszłości wziąć udział w questingu?	tak	nie	nie wiem		
	192	8	0		
Czy poleci Pan/Pani tę questing swoim znajomym?	tak	nie	nie wiem		
	189	1	10		
Pana/Pani zdaniem quest powinien trwać?	Do 30 minut	31min. – 1h	1–2h	2–3h	> 3h
	0	13	102	76	9
Czy questing może być uzupełnieniem oferty turystycznej?	tak	nie	nie wiem		
	193	1	6		
Pani/Pana zdaniem zagadki w questach powinny być wierszowane?	tak	nie	tak lub nie		
	169	25	5		
Czy dobrze przygotowany quest może być formą turystyki edukacyjnej?	tak	nie	nie wiem		
	193	0	7		

Questing może stanowić istotne narzędzie pobudzania aktywności intelektualnej, lokując się w grupie szeroko wykorzystywanych przez współczesną dydaktykę gier i zabaw dydaktycznych. Są o tym przekonani sami młodzi uczestnicy badanego szlaku, którzy w zdecydowanej większości (97%) twierdząco odpowiedzieli na pytanie czy dobry quest może być formą turystyki edukacyjnej. Uważają że jest dobrym narzędziem poznania dzielnicy (83%) i gminy (63%), a nawet może być uzupełnieniem oferty turystycznej (97%), instrumentem promocji dzielnicy (75%) i gminy (69%).

Przejście trasy było dla respondentów na tyle ciekawym wyzwaniem i przygodą iż zadeklarowali pokonanie kolejnych szlaków questingowych (96%) i zaproszenie do zabawy swoich przyjaciół (95%). Wśród potencjalnych uczestników tej formy spędzania czasu wolnego (tab. 3) upatrują przede wszystkim ludzi dorosłych (82%) oraz dzieci i młodzież (47%).

O ile na tle opinii zawartych w literaturze nie jest zaskoczeniem iż 85% respondentów zaznaczyło że zagadki powinny być wierszowane, o tyle zdecydowanie wskazali oni na potrzebę dłuższego przebywania na szlaku niż „metodyczna” jedna godzina (93%) (tab. 3).

Podsumowanie

Jak wspomniano, questing uprawiany jest na świecie od połowy lat dziewięćdziesiątych XX wieku, jego przykłady na terenie Polski liczone są w setkach, a nadal w literaturze z zakresu turystyki pojawia się jako nowa, nowatorska, innowacyjna forma zwiedzania, wypoczynku, tworzenia produktu turystycznego, promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz edukacji regionalnej. Rozpatrywany jest

w kategoriach innowacji produktowej, marketingowej i organizacyjnej (Mączka, Kozak, 2017).

Miasto Kraków nie wprowadziło tego potencjalnego regionalnego produktu turystycznego do swojej oferty promocyjnej. Skromna reprezentacja ogólnodostępnych questów na terenie tak dużego ośrodka miejskiego i turystycznego nie wpisuje się w trendy światowe w zakresie liczebności i tempa tyczenia nowych szlaków.

W przypadku krakowskich questów nie potwierdziły się niestety założenia teoretyczne zawarte w literaturze (m.in. Pawłowska, 2014; Smalec, 2015):

1. Głównym celem tworzenia szlaków questingowych jest zwrócenie uwagi na mniej popularne wśród turystów elementy dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, do nielicznych należą przykłady zidentyfikowania nowych, unikatowych cech lokalnych walorów kulturowych i przyrodniczych. Tylko nieliczne odcinki w obrębie każdego szlaku są uzupełnieniem istniejących oznakowanych szlaków i tras turystycznych, a często wręcz powieleniem popularnych tras, realizowanych np. przez kwalifikowanych przewodników.

2. Za opracowanie i wdrożenie questów powinien odpowiadać szeroki zespół współpracujących ze sobą podmiotów, jak jednostki samorządowe, instytucje publiczne, punkty informacji turystycznej, szkoły, firmy prywatne. Potencjał form zwiedzania opartych na poszukiwaniu miejsc i obiektów w niewielkim stopniu jest wykorzystany w przypadku krakowskich instytucji zajmujących się udostępnianiem dziedzictwa kulturowego, np. muzeów, galerii, bibliotek, uczelni, centrów kultury. Trudno więc mówić o innowacji organizacyjnej – szerokiej współpracy podmiotów prywatnych, publicznych i społecznych, czy transferze wiedzy i dobrych praktyk w zakresie innowacyjnych metod aktywizacji turystycznej miejscowości.

Odnotowano natomiast w krakowskich przykładach questów liczne techniczne i organizacyjne błędy, na czele z dostępnością ulotek prawie wyłącznie poprzez Internet, trudnościami w interpretacji kolejności zadań w wydrukach ze stron www, wielkością liter, cyfr i okienek naprowadzających uczestnika do hasła końcowego, rodzajem papieru ulotki, czy też brakiem informacji komunikacyjnych miejsca zakończenia.

Po przeanalizowaniu ankiet wypełnionych przez wąski zespół klientów (młodzież, studenci), potwierdzono w kolejnej grupie docelowej wcześniejsze obserwacje zawarte w literaturze (m.in. Przysiężna, Rodziewicz, Kochańczyk, 2014), iż:

1. Questing wciąż nie jest popularną formą spędzania czasu wolnego, stosunkowo niewiele osób wie o istnieniu takiej formy turystyki i w niej uczestniczy.

2. Uczestnicy questingu pozytywnie go oceniają, podkreślając bezobsługowość, bezpłatność, wierszowaną formę, walory edukacyjne i aktywizację turysty. Uważają że może stanowić dobre narzędzie poznania terenu i stanowiąc uzupełnienie oferty turystycznej być instrumentem promocji dzielnicy, miasta, regionu.

Literatura / References

- Clark, D., Glazer, S. (2004). *Questing. A Guide to Creating Community Treasure Hunts*. University Press of New England.
- Derek, M. (2013). Turystyka poza utartym szlakiem – nowy model turystyki miejskiej, *Turystyka Kulturowa*, 9, 5–17.

- Droba, G., Przepióra S. (2014). Potencjał gier miejskich i questingu jako narzędzie marketingu terytorialnego – analiza na przykładzie Rzeszowa, *Modern Management Review MMR*, 19, 21.
- Gołoś, G. (2013). Questing i gry terenowe jako atrakcyjne rekreacyjno-edukacyjne formy aktywności na terenach leśnych, *Studia i Materiały CEPL w Rogowie*, 34, 1, 76–82.
- Jalinik, M. (2013). Questing jako nowoczesna forma aktywności turystycznej na obszarach wiejskich, *Economic and Regional Studies*, 6, 56–64.
- Jędrusiak, T., Szczepanowski, A. E. (2012). Questing, czyli turystyka z zagadkami jako nowy produkt na rynku turystyki kulturowej. W: M. Jalinik M (red.), *Rynek usług turystycznych*. Białystok: Wyd. Politechniki Białostockiej.
- Judd, D. (2003) Visitors and the Spatial Ecology of the City. W: L.M. Hoffman, S.S. Fainstein, D.R. Judd (red.), *Cities and Visitors. Regulating People, Markets, and City Space*. Malden – Oxford – Carlton: Wyd. Blackwell Publishing Ltd, 23–38.
- Lenart, E., Wilczyński, B. (2016). *Questing jako forma aktywizacji społeczności lokalnych*. Bałtów: Fundacja Questingu.
- Florys, K., Kazior, B. (2011). *Badanie obszaru LGR w zakresie możliwości wdrożenia questingu na obszarze Lokalnej Grupy Rybackiej Stowarzyszenie Dolina Karpia*. Kraków: Fundacja Miejsce i Ludzi Aktywnych.
- Kazior, B. (2008). Questing – nowa metoda odkrywania dziedzictwa miejsca. W: D. Zaręba (red.), *Ekoturystyka i odkrywanie dziedzictwa. Zbiór dobrych praktyk*. Kraków: Wyd. Fundacja Fundusz Partnerstwa, 17–21.
- Kazior, B. (2010). Questing – odkrywanie dziedzictwa miejsca. W: M. Fedas, K. Florys (red.), *Poszukiwanie skarbów na greenways*. Kraków: Wyd. Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, 3–7.
- Kuba, J., Tyczyński Z. (2016). Podstawowe informacje o questingu. W: E. Lenart, B. Wilczyński (red.), *Questing jako forma aktywizacji społeczności lokalnych*. Bałtów: Fundacja Questingu, 9–16.
- Lenart, E. (2016). Questing w Polsce. W: E. Lenart, B. Wilczyński (red.), *Questing jako forma aktywizacji społeczności lokalnych*. Bałtów: Fundacja Questingu, 57–79.
- Likhtarovich, K., Szustka, K. (2013). Questing – wyprawy odkrywców jako nowa forma aktywnej edukacji plenerowej w lasach i na terenach przyrodniczo cennych, *Studia i Materiały CEPL w Rogowie*, 34, 1, 319–327.
- Mączka, D., Kozak, A. (2017). Questing jako innowacyjny produkt turystyczny, *Turystyka i Rozwój Regionalny*, 7, 49–59.
- Mikos v. Rohrscheidt, A. (2011). Klasyczne i nowoczesne formy zorganizowanego zwiedzania miasta. W: M. Rohrscheidt (red.), *Obcy w Poznaniu. Historyczna metropolia jako ośrodek turystyki kulturowej*. Kraków: Proksenia.
- Pawłowska, A. (2014). Questing jako innowacja w turystyce kulturowej, *Turystyka Kulturowa*, 1, 30–46.
- Pietrzak-Zawadka, J., Zawadka, J. (2015). Wykorzystanie questingu w edukacji przyrodniczej na obszarach przyrodniczo cennych na przykładzie województwa podlaskiego, *Studia i Materiały CEPL*, 17, 43.
- Przysiężna, B., Rodziewicz, E., Kochańczyk, T. (2014). Questing jako nowa forma spędzania czasu wolnego, *Rocznik Naukowy, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku*, XXIV, 113–121.
- Sagan, I. (2011). Miasto dla mieszkańców, miasto dla gości. Turystyka miejska w polityce rozwoju miast na przykładzie Trójmiasta. W: S. Kaczmarek (red.), *Miasto. Księga jubile-*

- uszowa w 70. Rocznicę urodzin Profesora Stanisława Liszewskiego. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 143–154.
- Smalec, A. (2015). Gry miejskie oraz questing jako formy komunikacji i kreowania wizerunku regionu, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu*, 40, 193–205.
- Warcholik, W. (2008). Gry GPS w edukacji szkolnej, *Dokumentacja Geograficzna*, 38, 47–53.
- Warcholik, W. (2014). Turystyka kulturowa – na krakowskiej planszy gry miejskiej, *Turystyka Kulturowa*, 7, 6–19.
- Warcholik, W., Leja K. (2012). Gry miejskie jako innowacyjne produkty turystyczne, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Geographica*, 126, 87–97.
- Wilczyński, Ł. (2011). Questing – nowy trend w turystyce. W: B. Włodarczyk, B. Krakowiak, J. Latosińska (red.), *Kultura i turystyka. Wspólna droga*. Łódź: Wyd. Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego, 53–59.
- Włodarczyk, B., Krakowiak, B., Latosińska J. (2011). *Kultura i turystyka. Wspólna droga*. Łódź: Wyd. Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego.
- Zaręba, D. (2008). *Ekoturystyka i odkrywanie dziedzictwa. Zbiór dobrych praktyk*. Kraków: Wyd. Fundacja Fundusz Partnerstwa Fundacja Partnerstwo dla Środowiska.

Notka biograficzna o autorze: Witold Warcholik, dr, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Instytut Geografii, Zakład Turystyki i Badań Regionalnych. Doktor nauk o Ziemi, autor publikacji z zakresu turystyki, geomorfologii, kartografii i GIS. Miłośnik Krakowa, licencjonowany przewodnik miejski, pilot wycieczek, instruktor turystyki kwalifikowanej, a w czasie wolnym maratończyk, entuzjasta turystyki górskiej i fotografii.

Biographical note of author: Witold Warcholik, doctor of Earth Sciences, geodetic engineer, currently employed at Department of Tourism and Regional Studies at Pedagogical University of Cracow. Author of several publications on tourism, geomorphology, cartography and GIS, an avid Cracow fan, licensed Cracow city guide and a tour guide. Marathon runner, mountaineering enthusiast and a photographer.

adres/address:

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
Instytut Geografii, Zakład Turystyki i Badań Regionalnych,
ul. Podchorążych 2, 30–084 Kraków, Polska
e-mail: witold.warcholik@up.krakow.pl